

ПІСЬМЕННІК – АЎТАР – АПАВЯДАЧ У РАМАНЕ М. ГАРЭЦКАГА «ВІЛЕНСКІЯ КАМУНАРЫ»

М. Гарэцкі пісаў раман «Віленскія камунары» (1931–1932), знаходзячыся ў складаных умовах, калі адкрыта выказваць думкі было небяспечна і амаль што немагчыма. Каб зразумець аўтарскую задуму, мы павінны ўспрымаць твор цэласна і ў той жа час звяртаць увагу на спецыфіку нарацыі ў ім.

У сувязі з разнастайнасцю поглядаў аўтарытэтных даследчыкаў на наратыўныя катэгорыі, кратка акрэслім прынятыя намі ў дадзенай працы азначэнні асноўных тэрэтычных паняццяў.

Пад нарацыяй будзем мець на ўвазе працэс расповеду пра якія-небудзь падзеі. Як вядома, у мастацкім тэксце «наратыўная інтэнцыянальнасць выказвання складаецца з дзвюх падзей – рэфэрэнтнай (пра якую паведамляецца) і камунікатыўнай (само паведамленне як падзея)» [8, с. 300].

Паняцце «аўтар» будзем разумець як унутрытэкставую інстанцыю, «канцэнтраванае ўвасабленне сутнасці твора, якое аб'ядноўвае ўсю сістэму маўленчых структур персанажаў у іх суадносінах з апавядальнікам, апаведачом ці апаведачамі і якое праз іх з'яўляецца ідэйна-стылістычным цэнтрам цэлага» [3, с. 118]. Важна размяжоўваць аўтара і пісьменніка – рэальную асобу: зыходзячы з прынятай намі канцэпцыі, гэта паняцці нятоесныя.

Таксама ў даследаванні ўжываецца тэрмін «наратар», пад якім разумеем пасярэдніка паміж аўтарам і апавядальным светам (такое тлумачэнне наратара дае В. Шмід (W. Schmid) у «Нараталогіі» [9, с. 11]). Як сінонім да «наратара» ўжываем тэрмін «апавядач».

Варта сказаць, што ў беларускім літаратуразнаўстве тэрмін «апавядач» з'явіўся параўнальна нядаўна, і В. П. Рагойша прапанова ўжываць яго незалежна ад таго, ад якой асобы вядзецца апавед [6, с. 10] (па аналогіі з заходнім – «наратар»). Але мы выкарыстоўваем гэты тэрмін толькі ў адносінах да наратара ад першай асобы, каб не блытаць паняцці, размежаванія расійскімі наратолагамі: «рассказчик» і «повествователь».

У «Віленскіх камунарах» выкарыстоўваецца стылізацыя пад гутарковае маўленне – сказавае форма аповеду. Наратар валодае меншай кампетэнтнасцю ў параўнанні з аўтарам (на думку В. Шміда, гэта якраз з’яўляецца прыкметай сказавай формы [9]), мае своеасаблівую манеру аповеду. Наратарская і аўтарская ацэнкі падзей не супадаюць, што з’яўляецца звычайным, характэрным для формы сказа. Аднак гэта мадыфікаваная форма, а не «чысты» сказ. Бо і сам аповед цэнтральнага персанажа, Мацея Мышкі, вельмі часта выходзіць за межы як яго разумавага кругагляду, так і яго моўнай кампетэнцыі.

Мова Мышкі-наратора сакавітая і непасрэдная, яна па-народнаму жывая і дасціпная: «пазіраў на ўсіх воўкам» [4, с. 18], «выскачыў, як люты леў» [4, с. 19], «адштурхнуў ён гаспадара ад парабчанкі, што той, бедны, аж і ножкамі накрыўся» [4, с. 20], «а потым ужо – куды пабяжыш, калі пасыпаліся дзеткі: што год, то ўдод» [4, с. 22], «гнеў і распач перамяшаліся ў ім, як гарох з капустаю» [4, с. 31]. Манера аповеду ў творы ў той час, калі падзеі асвятляюцца праз прызму свядомасці самога Мацея Мышкі, характарызуецца простасцю, наіўнасцю, наяўнасцю гумару. Выкарыстоўваецца стылізацыя пад гутарковае маўленне. Можна сцвярджаць, што ў плане фразеалогіі Мацей Мышка застаецца гаспадаром у тэксце. Гэта надзвычай важна. Таму што, як вядома, літкансультант Ільінскі, які чытаў рукапіс, дасланы М. Гарэцкім з Вяткі, раіў пісьменніку «изложить добросовестно, исторически точно увиденное литературным языком» [1, с. 146]. Аднак М. Гарэцкі не пайшоў на такі крок, што яшчэ раз сведчыць пра ўсвядомлены выбар пісьменнікам апавядача ў «Віленскіх камунарах».

Часам будова сказаў у рамане, асабліва ў яго пачатку, стылізаваная пад апавядальную інтанацыю казак – яны ж некалі, ля вытокаў жанру, менавіта раскаваліся: «засталася бабуля з маленькім сынам адна, як былінка ў полі», «і служыла ў гаспадыні Махлярчыка парабчанка», «і аддала яна яго вучыцца ў школу» [4, с. 20–36], «людзі ў хмялю бываюць розныя: хто плача, а хто скача, хто смяецца, а хто б’ецца» [4, с. 26]. Як і ўсе дэталі твора, такія канструкцыі ўжываюцца з пэўнымі мэтамі. Яны настройваюць рэцыпіента на ўспрыняцце апавядача-Мышкі як простага чалавека, прадстаўніка народа. Менавіта таму ў мове Мацея столькі народных выслоўяў.

Нярэдка Мацей Мышка проста канстатуе факты. І ў гэтай канстатацыі ёсць непрыхаваная аўтарская ацэнка: «[...] і ў задачках былі польскія купцы, ехалі яны польскімі мілямі, прадавалі польскае сукно, на польскія злотыя. Апавядаў сёе-тое з гісторыі, і ўсе польскія круглі і гет-

маны білі і маскалёў, і казакаў, і туркаў, і татараў, і немцаў, а іх ніхто ніколі не біў...». Галоўны персанаж не робіць адкрыта высноў наконт уласнай вучобы ў студэнта, які жыў у Будзіловіча, не дае ніякіх ацэнак, але мы адчуваем іронію.

Змены ў нарацыі Мышкі адбываюцца адначасова са зменамі ў яго характары. У фрагментах, дзе вядзецца гаворка пра складаньня галодных часы ў Вільні, калі людзі паміралі ад голаду, Мацей Мышка паўстае перад намі іншым чалавекам, і гумар, што ўвесь час ішоў поруч з героем, знікае ў гэты момант з яго аповеду. Жыццё робіць Мышку сталым, сур’ёзным: «чалавек можа памерці з голаду проста ад слабасці, на хаду. І гэта мяне напалохала. Я пачаў баяцца, каб не здарылася так і з маёю маткаю» [4, с. 194]. Параўнаем гэта з тым, як Мышка распавядаў на пачатку твора пра смерць бабулі: «Яна там качалася, скорчылася, сцямнела, як зямля, і ўвечары, акуратна вытрымаўшы тэрмін, была гатова ісці рассыпацца прахам на новыя формы» [4, с. 33]. Калі ідзе расповед пра смерць маленькага Напалеона, Мышкавай маці, пра няшчасце з Яннай, трапныя народныя выслоўі знікаюць з мовы апавядача. Аднак гэта не з’яўляецца падставай назваць твор рэквіемам, як тое зрабіў А. Адамовіч [1, с. 156]. Усё ж у творы ў апаведзе Мышкі дамінуе аптымізм. Хоць, канешне, для кожнага асобнага эпизоду абіраецца найбольш прыдатны спосаб падачы інфармацыі пра падзеі, адпаведна пэўнай сітуацыі.

Важна адзначыць, што «ў класічнай спадчыне М. Гарэцкага смехавая культура пэўнага кшталту (варта назваць яе традыцыйнай смеху скрозь склэзы, сублімацыяй болю) выявілася надзвычай выразна – як адметная, сфарміраваная самой гісторыяй рыса беларускага нацыянальнага характару» [7, с. 51]. Увогуле, даследчыкамі неаднаразова падкрэсліваўся талент М. Гарэцкага-гумарыста.

У цэлым, у творы меркаванні Мышкі-апавядача часцей за ўсё суправаджаюцца якраз гумарам: «Папрасіла яна паказаць ёй Вільню і зацягнула на Замкавую гару, як д’ябал пана Езуса» [4, с. 119]; «Ой, як успомню яе грэцкую кашу з свежаю свінінаю, са скваркамі, што сала аж цякло [...] – дык і цяпер мне смачна робіцца! Я еў, нават без сораму многа еў, бо хацеў есці, але мужам яе быць так і не згадзіўся» [4, с. 122]; «А Болесь выцягнуўся па-кавалерску, узяў Юзіну ручку, як дарагую святыню, плаўна апісаў галавою дугу і цмокнуў з благавеннем, як ксёндз у абраз» [4, с. 292–293]; ці іроніяй: «Суд цягнуўся, як на тыя часы, не сказаць, каб доўга: так, прыблізна гадкоў восем...» [4, с. 25]; «Было ж гэта ў самым пачатку нямецкае акупацыі, калі вілянчане не паспелі яшчэ дысцыплінавацца на нямецкі лад» [4, с. 146]; «Дожджык павінен сыпац-

ца з січечка на галаву, а ён не сыплецца. А калі, нарэшце, пасыплецца, дык або такі гарачы, што і галава аблезе, або такі сцюдзёны, што і вар'ят апрытомнее. Але акуратны немец акуратна рэгулюе – хвілін 5-10» [4, с. 160]; «– Хутчэй, хутчэй, рускія свінні! – ласкава жартуючы, падганяе немец з гадзіннікам на руцэ» [4, с. 160]; «Кармілі нас вельмі далікатна: каваю з жалудоў» [4, с. 161]. У дадзеных прыкладах іронія бясспрэчная, і яе можа ўбачыць кожны чытач. Наяўнасць гэтага мастацкага прыёму ў дадзеных урыўках дае нам ключ да разумення ўсяго тэксту, дае падставу задумацца над многімі эпізодамі рамана, ці няма іроніі і там. Іронія як прыём заўсёды робіць больш аб'ёмнай свядомасць персанажа, яна ўводзіць у тэкст водгалас свядомасці аўтара.

Калі ідзе гаворка пра публічныя лекцыі, што чыталіся віленскай беларускай інтэлігенцыяй, Мацей Мышка дае такую характарыстыку Алаізе Пашкевіч: «Цётка (жонка Кейрыса) з аднаго боку – дужа моцна кранае струны рабочага сэрца, а з другога боку – і яна не-не ды і ўдарыцца ў нацыяналізм беларускі» [4, с. 149]. Мышка адмоўна ставіцца да нацыяналізму і так кажа пра яго: «Аднак жа нацыяналізм некаторых правадыроў знаходзіў тады свой водгук і ў некаторых рабочых, што бліжэй стаялі да гэтых правадыроў. Вядома, калі арганізм кволы, а ліпучая хвароба да яго блізка, дык яна ўжо прыліпне...» [4, с. 150]. Аднак у прыведзеных прыкладах няма ніякіх указанняў на тое, што пункт гледжання персанажа-апаведача, Мышкі, супадае з пунктам гледжання аўтара або, тым больш, М. Гарэцкага.

На нашу думку, нельга пагадзіцца са словамі Д. Бугаёва, быццам «Гарэцкі лічыць магчымым папракнуць яе (Цётку – І. Ч.) за беларускі нацыяналізм» [2, с. 169]. З выказвання даследчыка вынікае, што аўтар «Віленскіх камунараў» змяніў сваё стаўленне да дзейнасці Цёткі, што было «звязана з непасрэдным уздзеяннем на пісьменніка вульгарна-сацыялагічных канцэпцый тагачаснай крытыкі» [2, с. 169]. Але не М. Гарэцкі, а апавядач Мацей Мышка папракае ў творы Алаізу Пашкевіч.

Ідэалагічныя пункты гледжання аўтара і апаведача разыходзяцца ў кантэксте з выказваннем Ліцкевіча ў час рамовы з Цёткай: «Я – рабочы. Я – інтэрнацыяналіст. Дзе я працую – там маё ўсё». Тым больш, што гаворыць ён гэта «трошку жартаўліва, трошкі насмешліва, а трошку нібы і з нейкаю захаванаю крыўдаю» [4, с. 152].

Заўважым, што ўстаноўка на непрамое маўленне ў рамана выяўляецца таксама праз перадачу слоў іншых персанажаў. Невыпадкова ў той час, калі галоўны персанаж выбраў для сябе жыццёвую сцэжку камуніста, Болесь перадае яму словы свайго дзядзькі, які казаў: «Але падумай, –

кажа, – цёмныя рабочыя будуць нам кіраваць? Недарэчнасці!», «А ведаеш – што рабочым Польшча? За місу поліўкі яны трыкраты адракуцца ад яе» [4, с. 242]. Хоць сам Болесь так пракаментываў пачутае ад дзядзькі: «трэба дараваць старому яго апалітычнае невуцтва і слепату», – ён усё ж «паглядаў на мяне (Мацея Мышку – І. Ч.): як я адношуся да яго апавядання».

У пэўныя моманты мы бачым «чыстага» Мышку – без двухсэнсоўнасці-двухгаласасці, якую надаваў яму час ад часу – то больш, то менш – аўтар: «І чаго толькі не плёў ён на Савецкую Расію і на бальшавікоў!» [4, с. 246].

Аднак вось якія выказванні, што прагучалі на сходзе, успамінае Мацей Мышка: «Галоўнае, на што ён напіраў у канцы свае прамовы, – гэта што ўсё роўна бальшавізм у Расіі скончыцца агульнаю разнёю, тады ўмяшаюцца іншыя дзяржавы і навядуць парадак, а рускі мужык і рабочы павінен будзе заплаціць ім за тую «дапамогу» вялікую кантрыбуцыю» [4, с. 246–247]; «Нейкі прыезджы з Варшавы рэдактар нейкага хадэцкага «рабочага» журнальчыка, востранькі, як спіца, гаварыў павучоному і найбольш даводзіў, што бальшавікі зусім не інтэрнацыяналісты, а тыя ж маскалі, кацапы, і што пад іх уладаю можна будзе гаварыць толькі па-руску» [4, с. 247]; «Цэлы век маскаль быў маскалём, а то раптам абвесціўся збаўцаю чалавецтва!...» [4, с. 247]; «А бальшавікі хочуць, каб усе кветкі страцілі свой прыгожы прыродны колер, каб пабляклі ўсе ў адзін шэры, нудны, аднастайны тон...» [4, с. 248]. Мяркуем, што ў гэтых словах якраз выяўляецца ідэалагічны пункт гледжання аўтара. Такое смелае, катэгарычнае слова выразна вылучаецца ў агульнай моўнай плыні рамана.

Тут неабходна звярнуцца і да асобы самага пісьменніка, да яго біяграфіі. Вядома, мы не можам адназначна сцвярджаць, што ў вышэй прыведзеных словах выявілася пазіцыя М. Гарэцкага (а не толькі аўтара – унутрытэкставай інстанцыі). Тым не менш, варта ўзгадаць кнігу Радзіма Гарэцкага «Ахвярую сваім «Я»», дзе надрукаваны пратаколы допыту І. Мішуткіна і П. Першынай, якія сталіся асноўнай падставай для пакарання пісьменніка ў 30-я гг. У дакуменце пададзены наступныя словы І. Мішуткіна (сам І. Мішуткін пасля заявіў, што ніколі такіх паказанняў не даваў): «Советское правительство и партия сами чувствуют, что они будут свергнуты, но народу об этом сказать бояться», «Хотя коммунистическая партия и надеется на сознательность народа и заявляет, что народ предан партии, но это не верно. Я уверен, что большинство народов СССР против партии...» [5, с. 63] (гэтыя словы ў

дакуменце прыпісваюцца М. Гарэцкаму – І. Ч.). Апрача таго, галоўным доказам «віны» М. Гарэцкага паслужылі наступныя сведчанні П. Першынай (зноў жа адзначым, што П. Першына сцвярджала ў 50-я гг., што не была знаёмая з пісьменнікам і такіх паказанняў не давала): «...Горецкі заявіў: «Праздника для трудящихся нет, праздник для коммунистов и руководителей советской власти, которые живут за счёт трудящихся. Коммунисты обвиняют фашистов в терроре, а сами невинных людей расстреливают пачками, искусственно пришивают ярлык вредителей и шпионов» [5, с. 64]. Ніхто не можа зараз з упэўненасцю сказаць, што было на самай справе: ці давалі І. Мішуткін і П. Першына такія паказанні, ці прамаўляў М. Гарэцкі такія антысавецкія выказванні. У свой час дачка пісьменніка, Галіна Гарэцкая, імкнулася дабіцца пасмяротнай рэабілітацыі бацькі, даказаць, што ўсе абвінавачванні супраць яго былі сфальсіфікаваны. І. Мішуткін і П. Першына адмаўляліся ад паказанняў, якія ім прыпісваліся. Можна меркаваць, што менавіта жаданне паспрыяць рэабілітацыі М. Гарэцкага ў часы хрушчоўскай «адлігі» было матывацыяй для змены паказанняў з боку сведкаў абвінавачвання. Як бы там ні было, але мы зараз з упэўненасцю можам сцвярджаць толькі адно: калі М. Гарэцкі і прамаўляў прыведзеныя вышэй словы – гэта не «віна» яго, а наадварот – прарочы дар і прадбачлівасць чалавека-інтэлектуала.

У рамане «Віленскія камунары» пра ўсю недарэчнасць і камізм Мышкавага камуністычнага гарту сведчыць такі прыклад: калі ўсе чакалі, што адчыніцца Савет, у Мацея Мышкі дзядзька запытаў: «Добра?». Галоўны герой адказаў: «добра», хоць думаў так пра сябе ў той момант: «Я не ведаю, што «добра»: ці наогул справы нашы добрыя, ці зала добра прыбрана» [4, с. 259].

Прыгадаем словы з пратакола допыту П. Першынай: «Затем Горецкий в разговоре о выборах Верховного Совета в ноябре м-це сего года заявил мне: «Вы, коммунисты, ради только своего авторитета затеяли безцельные выборы (арфаграфічныя памылкі ў дакуменце – І. Ч.), все равно, кто был в правительстве, тот и останется»» [4, с. 259]. І хоць Р. Гарэцкі адзначае: «Як вядома, у ноч з 3 на 4 лістапада Максім Іванавіч быў арыштаваны. Калі ж гэта ён паспеў у гэтым жа месяцы мець гаворку з Першынай аб выбарах у Вярхоўны Савет?», тыя словы стасуюцца з наступнымі выказваннямі ў рамане: «Або нам большасць у прэзідыуме, або мы зусім не ўваходзім у прэзідыум!», «За папраўку былі ўсе, апрача камуністаў. [...] І заявіў, што кампартыя пашле тэлеграму без папраўкі», «Не толькі пра тарыбу ці пра якую там беларускую раду ніхто і не ўспамінаў, але нават і польская буржуазія нібы сцерла-

ся, зліняла перад магутнасцю рабочае сілы!» [4, с. 260–267]. Ужо ў тыя часы бальшавікі імкнуліся кіраваць усім, кантраляваць усё, і ў творы гэта падкрэсліваецца. Персанаж-апавядач адзначае: «Неўспадзеўкі для мяне, камфракцыя не згаджалася дапусціць у прэзідыум прадстаўнікоў іншых партый, апрача прадстаўнікоў Бунда і сацыял-дэмакратаў-інтэрнацыяналістаў... Мушу прызнацца, што пазіцыя камфракцыі здалася мне спярша як бы крыху нейкім гвалтам над правамі іншых партый – настолькі яшчэ быў я тады наіўны і палітычна слабаразвіты» [4, с. 260]. «Палітычная слабаразвітасць» успрымаецца намі як іронія, якой «змякчаецца» такі смелы погляд на рэчы.

У «Віленскіх камунарых» не застаецца па-за ўвагай нацыянальнае пытанне. Мышка канстатуе: «Адно што – на беларускай гутарцы камуністычнай літаратуры тады яшчэ не было, і гэта яго засмучала» [4, с. 232]. У творы сустракаецца шмат выказванняў, якія можна лічыць папярэджаннем: «Усе яны найбольш палохалі голадам, чразвычайкаю і ігралі на нацыянальным пытанні» [4, с. 248]. Мышка распавядае пра хударлявага панка, хату якога спалілі, дачку давялі да вар'яцтва толькі з-за таго, што ён паляк; таксама – пра эсэра з літоўскім акцэнтам, які «даводзіў штосьці аб незалежнасці Літвы» [4, с. 264] і крычаў, што «Чырвоная Армія – руская акупацыйная армія!..» [4, с. 263].

А якая відавочная іронія ў дыялогу Мышкі з бацькам, калі Мацей прыцягнуў дахаты круглячок, бо не было чым паліць у хаце, і апраўдваецца:

– Сам, – кажу, – не ведаю, як гэта здарылася: ішоў па вуліцы, ляжыць бярвянцо без прыгляду, я і панёс. Мусіць, – кажу, – гэта ўва мне спадчына буржуазных ці бацькаўскіх заган... [4, с. 291].

Мышкава змаганне, што ўжо адзначалася даследчыкамі, выглядае даволі камічна. Персанаж спачатку не ўсведамляе ўсёй сур'ёзнасці барацьбы: «Помню, абуяла мяне радасць, што вось, не думаўшы, не гадаўшы, трапіў я, крыварукі, на вайну... І на такую, дзе і галавы не шкода: калі трэба, дык трэба!» [4, с. 307]. А далей Мышкаў энтузіязм паступова згасае: «Страляў я таму, што трэба было страляць» [4, с. 308], «было мне трохі жудка, што іх многа, а нас мала» [4, с. 311].

З гумарам паказваецца змаганне Мышкавага знаёмага слесара Х., які схапіў жалезны лом і хацеў бегчы біцца з панамі. Ці знаёмы А., што пабег на патруль з адным толькі ножыкам ды лаянкай. Нам тут бачыцца пародыя на тагачасныя творы з гераізацыяй чырвоных рэвалюцыянераў.

У «Віленскіх камунарых» цудоўна паказана, як выбар людзьмі партыі і палітычнай пазіцыі часам залежаў ад таго, дзе даюць талоны на ежу

(напрыклад, Плахінскі, ці Юзя, гатовая запісацца да немцаў, каб атрымаць прадукты).

У манаграфіі Д. Бугаёва знаходзім словы: «У адным з нядаўніх выступленняў давялося пачуць, нібыта пісьменнік (і якраз у «Віленскіх камунарах») паказаў заганнасць камуністаў, надоўга апярэдзіўшы ў іх крытыцы самога А. Салжаніцына. Але гэта ўжо з галіны новых міфаў, у якіх М. Гарэцкі менш за ўсё мае патрэбу» [2, с. 217]. Аднак праведзены намі аналіз сведчыць пра тое, што міф можа аказацца самай сапраўднай рэальнасцю, а якраз тыя інтэрпрэтацыі, якім раней давалі веры, – міфам.

Сам Мышка пасля сваіх запісаў падкрэслівае: «Дый хіба ж у лістах напішаш тое, што думаеш? Каб нейкі пан прачытаў ды згроб за шкірку... Дудкі! Мы ўжо трохі вучаны...» [4, с. 350]. Хіба гэта не намёк, не падказка чытачу?

Фармальна наратар, суб'ект маўлення, на працягу твора застаецца адзін, аднак ім выяўляюцца два суб'екты свядомасцей. Устаноўка на непрамае маўленне ў «Віленскіх камунарах» рэалізуецца найперш праз складаную сістэму перадачы пунктаў гледжання. Асабліваю ўвагу на сябе звяртаюць ідэалагічныя пункты гледжання персанажа-апаведача і аўтара (як унутрытэкставай інстанцыі) – яны не супадаюць, і гэта выяўляецца ў творы найперш праз іронію. Складаная сістэма апаведных інстанцый выкарыстоўвалася пісьменнікам для «зашыфроўкі» ідэй рамана: дзеля гэтага М. Гарэцкі зрабіў галоўным героем неадудкаванага чалавека з масы. Менавіта апавядач расказвае чытачу пра барацьбу за савецкую ўладу ў Вільні ў поўнай адпаведнасці з лозунгамі часу, якія Мышка бярэ на веру і шчыра агучвае – у сваёй «наіўнай» інтэрпрэтацыі.

Адназначнае прачытанне «Віленскіх камунараў» як лінейнага тэксту з адзінай (Мышкавай) ідэйнай пазіцыяй было прычынай трактовак гэтага рамана як узора савецкай гісторыка-рэвалюцыйнай прозы. Аднак аналіз ускладненай наратывнай будовы «Віленскіх камунараў» сведчыць пра наяўнасць у ім яшчэ адной ідэйнай пазіцыі, не менш моцна і паслядоўна выяўленай праз катэгорыю аўтара. Гэта пазіцыя цесна звязана з пазіцыяй самога М. Гарэцкага, чья ацэнка савецкай улады на момант напісання твора ў ссыльцы была надзвычай крытычная.

Літаратура

1. Адамовіч, А. Брану скарбаў сваіх адчыняю... / А. Адамовіч. – Мінск: Выдавецтва БДУ, 1980. – 224 с.

2. Бугаёў, Дз. Максім Гарэцкі / Дз. Бугаёў. – 2-е выд., выпр., дап. – Мінск: Бел. навука, 2003. – 239 с.

3. Виноградов, В.В. Проблема автора в художественной литературе / В.В. Виноградов // О теории художественной речи. – М.: Высшая школа, 1971. – С. 105–211.

4. Гарэцкі, М. Віленскія камунары. Раман-хроніка / М. Гарэцкі. – Мінск: Беларусь, 1965. – 356 с.

5. Гарэцкі, Р. Ахвярую сваім “я” ... (Максім і Гаўрыла Гарэцкія). / Р. Гарэцкі; Навуковы рэдактар М.І. Мушыньскі. – Мінск: Беларуская навука, 1998. – 287 с.

6. Рагойша, В.П. Слоўнік-мінімум па літаратуразнаўству. // В.П. Рагойша – Мінск: БДУ, 2000. – 123 с.

7. Сінькова, Л.Д. Смехавое як пазнака нацыянальнага ў творах Максіма Гарэцкага / Л.Д. Сінькова // Беларускае літаратуразнаўства: навукова-метадычны зборнік / гал. рэд. Л.Д. Сінькова. – Вып. 6. – Мінск: БДУ, 2008. – С. 47–51.

8. Тюпа, В. И. Нарратологический анализ / В.И. Тюпа // Анализ художественного текста: учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений. – 3-е изд., стер. – Москва: Издательский центр “Академия”, 2009. – С. 300–328.

9. Шмид, В. Нарратология / В. Шмид. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 312 с.